

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱՂՆԱԶԱՐ

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՊՈԼԻՍ, ՂԱԼԱԹԻԱ, ԷՍԿԻ ՊԱՆԻ ՕՍՄԱՆԻ

Խմբագրութեան ուղղութեամբ նամակ կամ այլ զրուցիւն
ես չի զարմուիր

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK
GALATA, ancien local de la BANQUE IMP. OTT.
CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՀԱՅԵՍՏԱՆԻ ՕՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱՅ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ			
Պոլսոյ համար	300	ժու	75 դր.
Գաւառներու	150	»	40 »
»	300	»	100 »
»	150	»	50 »
»	75	»	25 »
Օտար երկիր	300	»	25 ֆրանք
Ռուսիա	300	»	10 ռուպլի

Թղթատարի ծախքը Խմբագրութեան վրայ
(Դրամ) փոխարէն փոստայի փող կ'ընդունուի. 115 դր.
փոստայի փողը 100 դրուշի տեղի ւնի

غلطه ده اسكى بانق عثمانيد
چيرهنيك غزه تهى اداره سته

ՓՈԳՐՈԳՐԱԹԻՒՆՆԵՐ

Պատկեր իրողութիւն մը, որ այս օրերս պատմութեամբ ինքի, անգամ մը եւս ակնբերել կերպով ցոյց կու տար թէ մեր հասարակութեան ըզ-գալու եւ դատելու եղանակը ի՞նչ-չափ կը թափուի, բարձրանալու, զար-գանալու պէտք ունի, դուրս ելլե-լու համար այն անձուկ, եսասէր, գեղեցիկ չընկալող ուրու մէջ կը տա-պալուի:

Մէկ քանի դրացի թաղերու աղ-քատներուն խնամակալութեանը վե-րակալութեան առթիւ, կը պատա-հի որ անգամներուն մեծագոյն մա-սը միեւնոյն թաղին բնակիչներն ը-լան, մինչեւ դրացի թաղէն հաղիւ մէկ երկու ներկայացուցիչ ընտրուած էին: Եւ ահա այդ թաղին մէջ, որ իբր թէ վերաւորուած է իր արժա-նապատուութեան մէջ եւ զրկուած իր իրաւունքներէն, շուկներ կը բարձրանան ու բերնէ բերան կը պը-տրտին, — թուշտուն բողբոջներ այդ «անարդարութեան» դէմ:

Ինչոքեք որ ընտրուած անգամ-ներուն արժանիքին ու կարողու-թեանը վրայ ոչ ոք դիտողութիւն մը ունի: Զէ, ամէն մարդ համա-ձայն է այդ մասին: «Իայց ինչու անոնցմէ ուրիշ հոգի դառնի խնա-մակալութեան մէջ, ու մենք՝ երկուք միայն»:

Եւ այս խնդիրը կը բարձրանայ հիւանդներու մահիճին շուրջը, ան-թիւներու ու ցրտէն դողացող չը-ւորներու սրտաճմիկ տեսարաննե-րուն առջեւ:

Այդ, երբոր տնանիկն ու հի-ւանդին դիմաց խի ընկերութիւն մը, զուտ մարդասիրական զգացում-ներէ գրգռուելու տեղ, «իմա՛ ըտկո-րի խնդիրներ կը յարուցանէ, թաղային եսասիրութեան թերաբարձ կը բեր մէջտեղ կը դնէ, քաղաքայիական առաքինութեանը կատարեալ բացա-կայութեան մը ապացոյցը տուած կ'ըլլայ:

Առաջին անգամը չէ արդէն որ թաղային այս պղտիկ ու ճղճիմ ե-սասիրութիւնը իր խաղերը կը խա-ղաց անհնէն նուիրական բաներու մէջ: Շատ տեղեր, անոր զհնուած չէ՞ մեր տղոց կրթութեան գործը: Իսկիւտարի Ս. Խաչ եւ Ս. Կարա-պետ թաղերուն վարժարաններուն խնդիրը դիտողները կրնան մաս-նաւորապէս վկայել այս տխուր ճը-մարտութեան: Ս. Խաչի վարժարանը կըցած էր քիչ շատ բարեկարգ կազ-մակերպութեան մը հասնիլ, եւ Ս. Կարապետի թաղը, որուն վարժա-րանը այրած էր եւ հաղիւ կրնար ծաղկոց մը պահել, գոլիկի գաղա-փարն ունեցած էր թաղին տանե-րեւ-տանըտրս տարեկան աղքատ տղաքը Ս. Խաչի վարժարանը դը-րելու, ամանաւոր գումար մը վճա-րելով անոնց համար: Այս կամա-գրութիւնը հպատակութեան էր երկու թաղերուն ալ, բայց այնչափ լու էր որ չէր կրնար տեւել երկուստեան: Օր մը

եկաւ ուր Ս. Կարապետի թաղական-ները իրենց տնիքի սեպեցին՝ պար-տաւոր ըլլալ դրացի թաղին եւ կերպով մը նկատեցն ունի վա-րժարանին քաղաքային խնդիրը, ու ըրին չըրին պայմանագրութիւնը լը-զեցին: Հետեւեալը յայտնի է: Ս. Խաչի թաղը չէր կրնար, առանց վարձքի, պահել այնքան ճրները դը-րացի թաղէն, եւ ճամբեց զանոնք: Ս. Կարապետի թաղականները չէին կրնար նախախրթարան մը բանալ, ու տղաքը փողոցը մնային:

Մարդ չի կրնար հաւատալ ա-սանկ բաներու եթէ մօտէն չտեսնէ: Լէ՛հ, մեր բարքերը քիչ շատ մօտէն ուսումնասիրողի մը համար շատ կը փարատի այդ միամտութիւնը: Մի-այն թէ այդպիսի դէպքերու ամե-նօրեայ կրկնութիւնը, պարբերակա-նութիւնը պէտք չէ միշտ հասարա-կութիւնը անտարբերութեամբ հա-մարձապէս ըլլալուն անոնց եւ ճգնելու որ անխնայ շարունակուին: ճիշդ-տնոր համար որ անտարբերութիւնն է անոնց շարունակութեան միակ պատճառը:

Այդ յեղաշրջումը՝ հանրային կարծիքին կրթութեամբ, զարգա-ցումով միայն պիտի կրնայ ձեռք բերուիլ:

Որչափ անգամներ ատիժ ու-նեցեր ենք գտնուելու մարդոց առ-ջեւ որոնք, առանց ու եւ կայրոյթի, ամենայն պաղարկումութեամբ կը հաստատեն իրենց թաղականին կամ հոգաբարձուն այս կամ այն պարագաներու մէջ գործած ակըն-յայտ զեղծութիւնը, ու յետոյ կը շարունակեն, քուէարկութեան ա-տեն, իրենց վատահոլութեամբ զո-րացնել զանոնք:

Մտքէն չելլել բնաւ այդօրինակ դէպք մը:

Ծանօթ սրբաւայրի մը տարեկան մեծ տոնին առթիւ, սովորութիւն եղած է մամուլը անձ մը կարգել այնտեղ՝ հաւաքուած դասը դա-ձելու եւ պահելու համար: Այդ, տարի մը կը տեսնուի որ հաւաքուած ամբողջ գումարը սրբուած քաղաք-ներէ միայն կը բաղկանայ: Կարելի չէր հաւատալ որ բոլոր հաւատա-կաւորներն ալ, սրտաւուշ միաբանու-թեամբ մը, ամենքն ալ սրբուած քաղաքները ձգած ըլլային եկեղեցին բանկայը կամ դանձանակը: Ու ար-դարեւ ալ կը ստուգուի որ յիշեալ պատուիրակին է որ, այդ սրբաւայրը երթալէ առաջ, պարտք համարեւ է հրապարակէն վերցնել սրբուած քա-ղաքները բաւական մեծ քանակու-թեամբ, եւ յետոյ զանոնք դնել հաւատաւորներուն տուած նուէր-ներուն տեղ:

Ինձի համար, շատ զարմանալի բան մը չի կայ այս իրողութեան մէջ: Շատոնց է որ վարժուած ենք տե-սելու հանրային դրամին գլխուն ե-կած փորձանքները՝ զայն մա-տակարարելու կամ պահելու պաշ-տօն ունեցողներուն ձեռքին մէջ: Այդտեղիւն պատճառող բանը ասկից ետքն է:

Սրբուած քաղաքներուն գործը երեւան ելլելէն տարի մը ետքը, ճիշդ նոյն անձն էր որ նորէն զրկե-ւեցաւ հաւատաւորներուն նուէր-ները դանձելու: Երբ կը հարցուէր ասոր պատճառը այն անձնուր ու-րոնք զորքին մէջ պատասխանա-տուութիւն ունէին, կը պատասխա-նէին.

— Ե՛յ, ի՞նչ ընենք, ան մարդը մէյ մը անանկ վարժուեք է, հիմակ ելլանք երեսը վարձենք:

Ո՛չ միայն անոր ընկերները, այլ եւ հասարակութեան մէջէն շատեր ու շատեր, առաջին սրանկութիւն-նին անցնելէ ետքը, վեց ամիս կամ տարի մը յետոյ վառահ եղք որոնց պատասխանը պիտի տային:

«Ան մարդը» չէ՞ որ «անանկ վարժուեք է» մենք ենք որ վար-ժուեք ենք ամէն բանի մէջ միայն դատելու, կամ՝ ակարամտութեամբ լաւ զգացողներն ալ ամբողջութեան դատաւարտելու:

Զգալու եւ դատելու եղանակ-ներն է որ պէտք է փոխուին: Մենք ո՛չ զայրանալու տեղը դիտենք, եւ ո՛չ ուրախանալու: Հանրային կար-ծիւնը կրթութիւնն ալ բարձր մը պիտի ըլլար, ուրիշ ամէն կրթու-թեան բերած բարձրանալու հաւա-սար:

Լ. ԲԱՇԱԽԱՆ

Ն Ա Ն Ս Ի

ՎԱՐՈՒՆԻ ՊԱՏՐԱՅՆԵԼԻ ՆԱՄԱՐ

Օտմ: Պանթայի պաշտօնականներէն Տիրան Էֆ. Մարտիկեան, այժմ Է-տիրէն, մեղ զրկած է 108 դրուշ:

Գէօթահէնայէն Տիկին Աղաւնի Վարդանեան ալ 10 դրուշ:

Մեղ յանձնուեցաւ 20 դրուշ, զոր վճարեք է Գէորգ Էֆ. Եղիկեան:

ԲԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բարութեան վրայ Հայրենիքի մէջ երեցած յոգնածը ատիժ կուտայ ինձի մէջտեղ դնելու միեւնոյն խնդիրն նը-կատարմը մէկ քանի շարք առաջ բա-րեկամի մը հետ փոխանակած կարծիքներ: Զէ՛ք ուղեր կցիլ զանոնք՝ բոլորեալն օ-րաթիւթիւն ընթերցողներուն յայտնած կարծիքներուն:

Խօսակիցս կ'ըսէր թէ Բարութիւնը բնածին, ինքնաբերական զգացում մըն է մարդուն մէջ, որ մտաւորական զար-գացման օժանդակութեան չի կարողա-կրեւան գալու համար: Թէ նախնական, անմշակ, բնական մարդուն մէջ կը բնա-կի ան աւելի քան մշակեալ մարդուն, որուն զարգացումը ընդհանրապէս կը նը-պատմէ առաւել եղծանկեղ եւ սովորու-նելու իր բնոյթը, անոր հոգիին մէջ բա-նալով ըղձանքներու, տնայնաքներու ա-նըպատ աղբիւր մը որուն ոչ-զօնացումը չար բնադրներու տեղի կուտայ: Թէ մտքի զարգացումը Խաչի գիտակցութիւ-նը աւելցնելով մարդուն մէջ՝ զայն անձ-նասէր կ'ընէ, եւ անձնասիրութիւնը, լու-րութեան զգացումը չըպանելով սրտին մէջ, մարդը, այն վայրկեանէն սկսեալ, զարգացումով զօրացած իր մտքին ուժին ու ազդեցութեանն ապահոված՝ ընդհա-

նորին բարօրութիւնը իր եսասիրական վայրկեաններուն զոհելու մղուած է. այն վայրկեանէն սկսեալ, անձնասիրտ ու զը-գոն, ամէն բան իր շուրջը յոռի ու սը-խալ կը տեսնէ եւ ամէն բան աւերելու, ջանքելու, ջնջելու կը նկատի, ամէն բան իր անձնասիրական վայրկեաններուն զոհացման համաձայն վերակազմելու յի-մար խորհուրդով:

Ըստ իր կարծեաց միշտ, մարդ ո՛ր-չափ աւելի զարգանայ մտքով՝ այնչափ աւելի հետաքննող բնականութեան կը մօտենայ կեղծիքին, սուտին, սխալին. եւ ինչ որ կեղծ է, սուտ է, սխալ է, բարի չի կրնար ըլլալ:

Ինձի համար, Բարութիւնը, զոր ընդ-հանրապէս մեր տղիտութիւնը կը չիփթէ ակարամտութեան հետ, հոգեկան շատ բարձր զգացում մըն է, եւ իր անհուն անասանման հանգամանքովը ոչ մըն է հոգիի այնքան մեծ որ ես այնչափ դի-տու չեմ կրնար ճորձել զայն մարդուն, մանաւանդ նախնական, վայրենի մար-դուն:

Կ'ընդունիմ, հարկաւ, բնածին բա-րութիւն մը մարդուն մէջ, անոր համար որ ան ծնելով իր մէջ կը կրէ զգացմանց սերմերը բարիքի թէ չարիքի. բայց բա-րին իր մէջ ծաղկեցնելու համար եւ զայն արդարաւորելու համար, կատարեալ գիտակցութեան կը կարօտի. եւ գի-տակցութիւնը բնական մարդուն, ան-տալ ու իտպան մարդուն մէջ, անորոշ, չիփթի եւ հետեւաբար թերի վիճակի մէջ է, եւ անմշակ հոգին վրայ չէ որ բա-րութեան շքեղ ծաղիկը պիտի փթթի իրաւոյթով:

Կատարեալ գիտակցութիւնը իր եսին, ճանաչումն է իր նմանին. մարդս իր ե-սին կատարեալ գիտակցութեանը մէջ կը սորվի պատմութիւնը բովանդակ մարդկութեան, եւ իր եսը սիրելով է որ կը սորվի սիրել իր նմանը:

Ուրեմն անգիտակցութեան ըն-թացեալ բարութիւնը չէ՞, մեծ բարու-թիւնը չէ՞: Մարդը անասունէն վեր բանականութիւնը ունի իրեն օժիտ բը-նութենէն, զոր իր մտքին ու հոգիին կրթութեան պէտքին ծառայեցնելով իր բնադրական բարութեան անձուկ սահ-մանը կ'ընդլայնէ, կը տարածէ հեռուն, շատ հեռուն, ու կը հասնի Սիրոյ վար-դապետութեան, Մարդկութեան կրօնքին մեծ ու վսեմ անհուն խորհուրդին բարձ-րագոյն ընթանման: Ու այսպէս իր բնադ-րական բարին գիտակցութեան ընթացումը կը հասնի միեւնոյն կատարել-ի որ անընդհանր կատարելութեան: Եւ անա այն ասուն կատարեալ բարի է. այն ասուն ճշմարտապէս սիրող է, զը-թացող է, ներող է եւ աշխատող իր-ուտու ու սկար մարդկութեան բարձ-րացման:

Զարգացեալ մարդուն խորհուրդնե-րուն, ջանքերուն, ձգտումներուն միակ նպատակը ուրեմն կատարեալին հասնե-լու իր յարաձուռ տենչն է. եւ կատար-եալին վախճանը Բարութիւնն է որուն մէջ կ'ամբիփոխի ամէն Գեղեցիկ:

ՕՐԻՈՐԳ Մ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԲՈՐՈՆԻԿ

Վէպի նիւթ մըն ալ ես ըսեմ, — վէպ մը ցոյց տալու համար թէ գաւառական քաղաքներու մէջ երբեմն ի՞նչ ատիժ-ներով կրօնափոխութիւններ տեղի կ'ու-նենան: Տ. Ոսկի քահանային դարձը, ընդ Հայրենիքի ծանուց, ինչայ այժմու-թիւն մը տալ այս տեսակ պատմու-թեան մը:

Գոյր ու եղբայր մը կային Պոլիս ու-րոնք երեսնէին տան մը մէջ ուրիշ քրոջ ու եղբոր մը հետ: Առաջին քոյր

ու եղբայրները կոչներ. Այլեւան եւ միւս-ները Բէնեան իրարմէ զանազանեւո-համար: Արդ, Պ. Այլեւան Օր. Բէնեանի կը սիրահարի եւ Պ. Բէնեան Օր. Այլեւանի ու կը փախաքննի որ այդ սիրահարու-թիւնները նուիրապիտան ամուսնու-թեանը: Սակայն զօրաւարտար եկեղե-ցին չի ներեր այդ տեսակ ամուսնութիւն մը, եկեղեցին կ'ըսէ. — Պ. Այլեւան կըր-նայ Օր. Բէնեանի հետ ամուսնանալ, կամ Պ. Բէնեան Օր. Այլեւանի հետ, բայց երկուքը մէկէն՝ կամ մանաւանդ չորքը մէկէն՝ իրենց փախաքնն չեն կրնայ հասնիլ:

Ինչ ընեն խեղճ սիրահարները:

Բարեկամ մը խրատ կուտայ որ «Ա-րութիւն է քիչնորին զիմն»:

Ինչ է Արութիւն է քիչնորին: Մարդ մըն է, կ'ըսեն, որ թէեւ փաստաբան չէ բայց փաստաբանութիւն կ'ընէ, որ թէ-եւ քահանայ չէ բայց պատկ կ'ընէ, որ թէեւ ճարտարագետ չէ բայց շէնքեր կը շինէ. վերջապէս մարդ մըն է որ բան մը չէ ու ամէն բան է:

Սիրահարները կը դիմեն Արութիւն է քիչնորին:

— Խորհուրդ մը հարցնելու եկանք:
— Ատակ ունի՞ք:
— Ե՛, քիչ շատ ունինք:
— Ուրեմն, հրամայէ՞ք, նստեցէ՞ք, ձեզ մտիկ կ'ընեմ:

Խնդիրը կը պարզեն իրեն:

— Ի՞նչու քան է, բայց կը յաջողնք, կ'ըսէ Արութիւն է քիչնորին, միայն թէ 50 ոգ-կիւն չափ աչք առնելու էք: Գանի մը օրէն եկէ՛ք պատասխան մը տամ, մինչ-եւ այն ատեն միջոց մը կը խորհիմ:

Եւ սա միջոցը կը խորհի:

Պ. Այլեւանը Օր. Բէնեանի հետ Պոլիս ամուսնանցել, իսկ Պ. Բէնեանն ու Օր. Այլեւանն ալ Պոլսէն դուրս քաղաք մը տանիլ ու հոն ամուսնանցել:

Գործի կը սկսի անմիջապէս: Երբ մէկ զայդ Պոլիս կը պատկուէք, միւս զայդ Արութիւն է քիչնորին հետ չոյգե-նաւ կը մտնէր ու կը դիմէր գէպի Մար-մարայի ասիական ասիերուն վրայ դը-նուած վաճառաւաճ փոքրիկ քաղաք մը, 10,000 բնակչով:

Բայց ահա այդ տեղի քահանան զգ-կ'ընդդիմանայ զայդ պատկուել, առանց օրինակած ձեւակերպութիւններուն:

— Կեցիք նայե՛ք, Արութիւն է քիչնորին, գրեթե Պատրիարքարան, տեղեկութիւն հարցնե՛ք, ո՛ր էն ի՞նչ եւ սա մարդը-կը, ետքը պիտի մը չըպաշտի մեր գլխուն Այս միջոցին զգանիքը մէջտեղ կ'ընէ: Գահանան կ'ըսէ Արութիւն է քիչն-որին:

— Տեսա՛ր մի, իրաւունք ունիմ եղբո՛ւ Բայց Արութիւն է քիչնորին կը պնդէ թէ Պատրիարքարանի պիտութեամբ իրենք եկած են հոն եւ թէ պատկի հրամանա-գիրը քիչ օրէն պիտի հասնի, թէ ինք ամէն բան կարողաբար է, թէ որիչ նմանօրինակ դէպքեր շատ պատահած են. վերջապէս այնչափ չի-ղու կը թափէ որ քահանան կը համազ-ուի: Ասկէ զատ Արութիւն է քիչնորին աղ-գային լու մը համարուած է, երեսուն տարի ի վեր կը տապալկի աղգային զործերու մէջ, ամէն խորհրդի անդա-մակցած է ժամանակով եւ քիչ շատ հե-ղինակութիւն ունեցած: Գահանան իր-հանութիւն չի համարիլ շատ դէմ դնել ի-րեն:

Պատկը կը կատարուի:

Արութիւն է քիչնորին 50 ոսկին կ'առնէ որ Պոլիս կը դառնայ:

Պատրիարքարանը կը տեղեկանայ ամ-բողջ եղելութեան եւ ապօրէն պատկ

կատարող քանանան կ'ուզէ պատժել : Քանանան Պոլիս կուգայ բացատրութիւն տալու , յակարհ իրմէ առաջ Արուսթէն Զֆէնտի յաջողած է ամբողջ պատասխանատուութիւնը քանանային վրայ ծանուցելու , այսպէս որ Պատրիարքարանի դռներն ներս անցած չեն անոնք զինքը ու կը շարունակեն որ երթայ Ս. Փրկիչ ապաշխարելու :

—Թո՛ղ Արուսթէն Զֆէնտին ապաշխարէ , կը գոչէ քանանան :

Որո՛ւ կ'ըսեն :
Մարդը չուզէր ապաշխարել յանցանքի մը համար որ չէ գործած եւ կը վերադարձնուի իր քաղաքը եւ ծովափնու մէջ մասը առնելով , 30-40 տուն , կը դիմէ կրօնափոխութեան : Ամէն :

Վէպի՛ նիւթ ըսի . նոյն իսկ երգա-
փառն դաւեչու մը կրնայ յօրինուիլ եթէ
ըսեմ նաեւ այդ պատմութեան մէջ յա-
րազեպը :

Երբոր կ'իմացուի թէ Արուսթէն Զֆէնտի
վերադարձնաւ քաղաքը պիտի երթայ , իր
ճանաթներուն մէջ կուգայ զինքը տես-
նելու եւ լարի ճամբորդութիւն մաղթելէ
հոգը կ'ըսէ :

—Երթալիք տեղիդ քանանային 12
ոսկի առնելիք ունիմ , ահա սեղան ,
կ'աղակտի աշխատէ՛ սա ստակը գանձե-
լու :

Արուսթէն Զֆէնտի ուրախութեամբ կ'ըն-
դունի եւ երբ քանանան պատկը կատա-
րելէ ետքը խոտապցուած 10 ոսկին կը
պահանջէ , Արուսթէն սեղանը ցոյց կուտայ
որ իր անունին նիւստ եղած էր :

Երեսուկայեցէ՛ք քանանային զուխը ,
ԵՐՈՒՄԱՆԻ ՕՏԵԱՆ

ԳԱԽԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ՀԱՐԱՄԱՆ ԽԵՐՐ ԶԳԼԱՐ

Ա

Դ . . . զիւղաքաղաքին մէջ :

Դեկտեմբեր ամսուն վերջերը , շաբաթ
օր մը , իրիկուսու ժամը 12ին տասներեւ
էր , երբ հիւսիսային ցուրտ քամիին
յուշին տակ , վրան դուռը ցեղատ 38
տարեկանի մօտ գործաւոր մը , մէկ ձեռ-
քը ծոցը փողոցի մը ծայրը կեցած , կը
նայէր դիմացի սրճարանին ներսը պա-
տուհանին մօտ նստող մարդու մը : Այս
վերջինը՝ մարդը հագուած , 40 տարե-
կան , միջնասակ մարդ մըն էր , որ մէկ
ձեռքովը նարիկէին մարփուճը բռնած ,
միւս ձեռքովն ալ ժամացոյցին ոսկի
չիթային հետ կը խաղար :

Գործաւորը , քան վարկենի չափ
ուպատել վերջը , վարանելով սրճարանին
դռան մօտեցաւ եւ անշուշտ ներս մտնե-
լու ճիւղով մը , դնաց մինչեւ այդ մար-
դուն թով , եւ ձեռքով գետնէն բարեւ
մը տուաւ ու կեցաւ , կարծես իրաման մը
ուզանելու համար :

—Ի՛նչ կ'ուզես ծօ՛ , հարցուց Մը-
նացական Զֆէնտին :

—Մառայ եմ , Զֆէնտի , պատասխա-
նաց գործաւորը , քանի մը զրուց պիտի
ուզէի : Գործերինս քուակակ կը թելեմ
ցուցիկը : արդէն վաղն ալ կիրակի է :
Եթէ Տէրը կամենայ , երկուշաբթի նորէն
պիտի շարունակենք :

—Գործը լինցնելէ վերջը դաս ու
փարազ ունես չը՛ւար , հեռի՛ն , պոռաց
Զֆէնտին :

—Զֆէնտի , ինչպէս դիտե՛ք , մենք
օրականով կ'աշխատինք : Ստակ առնե-
լու համար գործին լինալուն ի՛նչպէս
սպասենք : Մենք գործաւորներն օրէ
կը վատկենք օրէ կ'ուտենք : Ասոր չա-
բաթ է , իրամանքիդ ինչ որ տաք , պի-
տի տանիմ հացագործին : Իսկ մըն ալ
աւելնան , անով ալ քիչ մը միս
կ'առնեմ , վաղը ընտանիքին հետ միասին
կ'ուտենք ու ձեր կենացը աղօթք կ'ը-
նենք :

Մնացական Զֆէնտին ձայնը բարձրա-
ցուց .

— Ծօ պիտես քի միւսիւնին մալ
խալիքըմիտ ըրեր է , ըսաւ . աղքատ եմ ,
կ'ըսես , վաղը միս չուտես նէ չը՛ւար .
իտե՛ս արքայապետի տանը : Անցիւր ,
անցիւր քիս , գալ չարաթ վարսալը ամ-
բողջովին մաղէ լինցուր , ան տանի ի-
րաւունքդ կ'առնես :

—Այն , Զֆէնտի , ի՛նչ կ'ըսէք , ոտքը
պագնեմ , եթէ հիմակ ստակ չի տաք ,
ալ ապառիկ հա՛ց առնեմ ալ անկարելի
պիտի ըլլայ : Հացագործը ինծի պէս գոր-
ծաւորներուն միայն մէկ շաբթուան հա-
մար ապառիկ հաց կուտայ : Զաւինե-
րուդ արեւուն թող ըլլայ , իրաւունքս
քանի զրուց որ կ'ընէ , տուէք , կ'աղա-
չեմ :

Մնացական Զֆէնտին , գործաւորին
պնդելուն վրայ քիչ մը զարմացած ,
խօսքը հոն գտնուողներուն ուղղելով .
—Պէ՛տ աղբար , գոչեց , չիտես մար-
դոց խօսք հասկընցնել ո՛րչափ դժուար է
եղեր :

Ներկաներէն մէկը , որ Մնացական
Զֆէնտին քովը նստած էր ,
—Մարդար աղբար , ըսաւ երեսը գոր-
ծաւորին դարձնելով , ինչու՞ տղու պէս
խօսք չես հասկնար : Զֆէնտին վրայ
փարազ չի կորսուիր , գալ չարաթ իրա-
ւունքդ ամբողջովին կ'առնես . դոնէ աչ-
քդ մէկ քանի զրուց կը տեսնայ Ասանկ
քեղի համար աւելի աղէկ է : Հացագործ-
ին ալ ըսէ որ չօրպածին եկող շաբաթ
պիտի տեսնայ հաշիւը :

—Մարդոս աղա , պատասխանեց գոր-
ծաւորը , աղէկ կ'ըսես , բայց հացագործին
չուզեր հասկնար : Թէ որ հիմակ ստակ
տանելու չըլլա՛մ , գիտցած էդիք , հաց
չի կայ : Ես ի՛նչպէս տուն երթամ . դա-
ւաներս անօթի՛մ մնան :

—Աղքատը գործը դիմաւորու ըլլայնէ
աղքատ չըլլար , ըսաւ Մնացական Զ-
ֆէնտին ու գրպանէն մէծիտի մը հա-
նեց . — առ ասիկա անցիր կորսուէ .
յանցանքը իմ քովս է որ քեղի պէս
մարդիկ գործի կը խոթեն :

Ու մէծիտին գետի ը նետեց :

Մարդար աղբար հոգին ալ բերանը
եկած էր : Առանց բան մը ըսելու , եր-
կու քայլ առաջ դնաց , կեցաւ , հաղիւ
կարենալով ինքզինքը զսպել , ու յետոյ
մէկէն ծոցեւ , դոնէն մէծիտին հա-
նաւ , արձարանէն դուրս ելաւ :

Ուղղակի հացագործին խանութը
վնաց :

—Ներողութիւն , վարպետ , ըսաւ
մէծիտին տալով , չօրպածիէն ինչ որ
կըցայ տանել . ահաասիկ քեղի բերի ,
գիտեմ որ ասով պարտքս չզոցուի :

Մարդը մէծիտին ձեռքը առնելով
կանթնովն առնելու ուղարկութեամբ զըն-
նեց եւ երեսին մէկ կողմը բողբոջով
սրբուած ըլլալը նշմարելով , մէծիտին
կամացուի մը Մարդար աղբար առջին
դրաւ եւ

—Բարեկամ , ըսաւ , լուսու պէս
ձերմակ հաց առիր , իմակ տեղը աւ-
րուած մէծիտիէ կուտաս , ասի տար դի-
նեալսին տուր . . . Անթէ է , ամօթ :

Հացագործին այս խօսքերը դանակի
մը պէս Մարդար աղբար սիրտը ծակեցին
իւրեղին աչքերը լեցան : Շարաթ մը չա-
րաչար աշխատեւ , այս մէծիտիէն ալ
հազար դժուարութեամբ անոր էր . բայց
որո՞ւն կրնար ասիկա հասկնալ :

—Վարպետ , պատասխանեց Մարդար
աղբարը , կը խնդրեմ մի՛ վշտանար , ես
բու հացդ զաւակներուս կերուցած եմ ,
չեմ ուզեր որ մէկ փարազ կորսուի ,
բայց ի՛նչ ընեմ , այսպէս եղաւ . չունիմ
որ փութիմ : Հիմակ առ դուս առ մէծի-
տին , քանի փարս պակաս որ ընէ , ես
կը վճարեմ , այս վնասը ես կը քաշեմ :
Զօրպածին տեսած վնասս միայն ասիկա
չէ : Արդէն 20 զրուշով պարտքս չի
փակուիր : Տէրը կամենայ , եկող շաբաթ
ամբողջովին կը վճարեմ :

Հացագործը քիչն տակէն քիչ մը
միմտալով , վերջապէս առաւ մէծիտին
աս խոստումին վրայ :

Որովհետեւ հացագործները կիրակի
օրերը խանութ չեն բանար , անոր համար
պէտք էր որ Մարդար աղբարն ալ այն
օրը երկու օրուան համար հաց առնէր ,
բայց այս դէպքին վրայ հացագործին
թիւնած դէմքը տեսնելով , լեզուն բեր-
նին մէջ չբարձաւ , միայն 40 փարայի
հաց առնելով տանը ճամբան ձեռք ա-
ռաւ , ինքնիւրեն ըսելով .

—Տէ՛ր Աստուած , հերիք չէ՛ ա՛լ քա-
շածս , ամբողջ շաբաթ մը ցուրտին ու
փութին դէմ , հողին ու փոշին մէջ
չարչկուելէս վերջը մինչեւ որ մէծիտիէ
մը առի , հողիս բերանն եկաւ , ան ալ
աւրուած : Ի՛նչ գէշ ճակտի դիր ունիմ
եղեր : Տղայուծիէնս ի վեր հանդիստ որ
մը չտեսայ : Զօրաչար աշխատանքը մէկ
կողմէն , կարօտութիւնը մէկալ կողմէն ,
վրաս հողի չիթողցին : Գործիս մէջ
մաղի չափ խարքախութիւն չեմ ընիր ,
գլխից ցորեկ կ'աշխատեմ , բայց մինչեւ
որ սա չոր հաղը ձեռք կը բերեմ , ի՛նչ
կը քաշեմ . . . Կր տեսնամ որ շատ մար-
դիկ , առանց ինծի չափ աշխատելու ,
մէծիկ միջոցաւ աղայի պէս կենան կը
վարեն , հանգիստ տունեկու մէջ կը ը-
նակին , թէ՛ իրենք եւ թէ՛ զաւակներ-
նին չէնքով՝ չորհրդով զգեսներ կը
հագնին : Ես , ընդհակառակ , ամբէն օր
նոր գժուարութեան կը հանդիպիմ :

Հոս , երկայն չունէ մը առնելէն ետ-
քը , նորէն ինքնիւրեն կ'ըսէր .

—Ձեռք , ժամանակիս հարուստ եւ
չորայնի մարդիկն ալ փոխուած են :
Ողորմած հողի հայրս կը պատմէր թէ
հին ատենուան չորայնիները իրենց դու-
ռը բանողներուն ամեն ժամանակ հող
կը տանէին որ չըլլայ թէ անօթի կամ
խեղճ մնան . եթէ իրենք աշխատեցնու-
ործ չուտնային , ուրիշներուն քով կը
տեղաւորեն եղեր : Տօն եւ Զատիկ օրերը
անոնց տունըրը այցելելով ընտանիքնե-
րուն վիճակին մօտէն կը տեղեկանային ,
եթէ կարտութիւն մը ունին , ալիւր ,
խոլ եւ այլն կը զրկէին կամ ուրիշ միջո-
ցով , չափ զրկէին : Հիմակուան չորայնիները ,
Աստուած անոնց խիղճ տայ , աղջիկներ-
նուն վիզը հինգ ոսկինոց մըն ալ աւել-
ցնելու համար՝ մեղի պէս բանողներու
ճակտին քրտինքի իրաւունքը կարելու
նոր նոր միջոցներ կը խորհին . . .

Այս խօսքերը մրմնջելով հասած էր
տանը մօտ :

Այսօր խարխալած դրան երկու ան-
գամ զարկաւ :

Հիմակ զաւակը ներսէն ուրախու-
թեամբ , — Հայրիկա եկաւ , պոռալով ,
վաղեց դուռը բացաւ , եւ հօրը ձեռքէն
հացը առնելով դնաց մօրը քով որ հողէ
կրակարանի մը շուրջը ուրիշ երկու մա-
նրներով կ'ըստած կը սպասէր :

Մարդար աղբարը ներս մտաւ դէմքը
տխուր : Զաւակները երբ տեսան որ այդ
իրիկուն հայրենին ամեն օրուէն աւելի
տխուր էր , համարձակեցան բան մը
ըսելու , միայն կինը , որ թիթեղեղա-
սեղեցած կանթեղի մը պատրոյզը անցնե-
լու կ'աշխատէր , էրկանը քով երթալով .
—Քա՛ ի՛նչ ունիս , ըսաւ , ասանկ
լուսեւ մօնջ կկար նստեցար :

—Բան մը չունիմ , Աննիկ , պատաս-
խանեց , քիչ մը դուրս կը ցաւի , անոր
համար խօսելու փափագ չի գար :

Ինքզին հաւատացուց որ հիւսնայ էր . կինը
վաղեց դուռը վարպետ ապաշխար լարի
քաջախիբաւ , ճակատքանց , հոտուտալ
սուսաւ , զլիսուն տակը բարձ մը դրաւ ,
վրան ծածկեց : Մարդար աղբար այսպէս
մարմնովը եւ հողովը յոգնած վերամալը
քաշեց զլիսուն եւ փորձեց քնանալ :

Գ. ՏԵՎԵՃԵԱՆ
(Շառուսակի)

ՄԵՐ ՊԶՏԻԿՆԵՐԸ

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բ

Ամենէն առաջ ըսենք թէ տղան դը-
րեթէ միշտ ինչ որ մինք զինք կը չի-
նենք՝ այն կ'ըլլայ : Հին Սպարտայի մէջ
երբ տղայ մը ոճի մը դործէր՝ հայրը կը
պատժուէր : Այսօր ալ , եթէ արդարեւ
թիւնը ճիշդ ու ճիշդ կատարուելու ըլ-
լայ , հաղարատը ծնողները պէտք է որ
իրենք կրնան այն դատաւարութիւնը եւ
բանաստիճանութիւնը որ իրենց զաւակնե-
րուն կը տուէր : Այո՛ , շատ յաճախ մարդը
կամ դատաւարակութիւն ի՛նքն պէտք է
անկէնը պատիժի կայնի փոխանակ պըզ-
տիկին : Շատ մը փոքրիկ մանչեւրու եւ
պաղլիկներու կեանքըրը ուսումնասիրելու
պատահութիւններ տեսցած ենք . չարու-
նակ մեր դիտածը սա եղած է թէ՛ այդ
պղտիկներուն էն գէշ չարութիւնները
պարզօրէն անոնց փոխանցուած կամ մե-
ջերին անած , եւ ուղղակի կամ անուղ-
ղակի կերպով , ան չափահասներէն ու-
րոնց յանձնուած էր զանոնք խնամելու
հօրը : Մենք միմեկու պղտիկներուն հա-
կառուութեան ոգին կը զգուցենք կա՛մ
իր խտութեամբ , կա՛մ անիւտեւու-
թեամբ , կա՛մ վերեւը մարդու տեղ չը
գնելով եւ կա՛մ ծաղրելով . ետքն ալ
կ'իլլենք կը պատժենք զիրենք այն չա-
րութեան համար զոր իրապէս բուն իսկ
մենք յարուցած ենք :

Զափանաւոր իրենց ընթացքով յա-
ճախ այնպէս կը ցուցնեն , իրեն թէ մա-
նուկները պէտք են համբերութեամբ եւ
քաղցրութեամբ տանիլ բոլոր այն վար-
մունքները որոնց նոյն իսկ իրենք մէկ
րոպէ չպիտի համբերեն ինքն ուրիշնե-
րու կողմէ իրենց ցուցուէր : Կը թուի թէ
իրենց կարծիքը սա է թէ՛ տղայք ո՛չ
զգացում ունին ո՛չ ալ իրենց իրաւունքը
պահանջելու կամ պաշտպանելու ընդու-

նակութիւն : Եթէ իրենք զիրենք մէկ
րոպէ այդ պղտիկներուն տեղը դնելու
ըլլան , ապահովաբար տարբեր կարծիք
պիտի ունենան :

Ուրեմն ամենէն առաջ սկզբունքը , որ
մայրութեան ճշմարիտ դիտութեան իր-
ուս հիմը պէտք է ծառայէ , համակու-
թեան սկզբունքն է : Ասով ըսել կ'ուզենք
թէ մայր մը կարող ըլլալու է իր զաւակ-
ներուն հետ ճշմարիտ համակութեան
մէջ մտնել : Կարող ըլլալու է ինքզինք
անոնց տեղը դնել , եւ իրերուն ընթաց-
քը անոնց աչքովը դիտել : Առանց ասոր
իրեն համար անկարելի պիտի ըլլայ իր-
թութիւն տալու մէջ արդար կամ իմաս-
տուն ըլլալ : Մենք մեծերս թուի թէ եր-
բեմն կը մոռնանք թէ տղան ալ մարդ
էն . չէ թէ պիտի մեծնան ու մարդ ըլ-
լան , ալ ի ծնէ մարդ ծնած են , եւ ուս-
տի մարդկային բոլոր յատկանիւններ ու-
նին : Արդ այսինքն կերպ վարմունքը մի-
ւր զգացումներով կրնանք դատել թէ
վարմունքն պէտք է ինչպէս իրաւունքն
զգացումներով պիտի ընէ :

Այս իրողութիւնը , այսինքն տղայոց
բնութեան ալ մերինն պէս ըլլալը , շատ
քիչ ճանչցուած է : Շատերը այնպէս կը
կարծեն իրենք թէ երբ տղայոց հետ կը
վարժուին պէտք է ինչպէս իրաւունքն
առնել այն վարմունքի կանոնները որ
առ հասարակ ընդունուած են : Տղայք
այս առումը մեծերու քմահաճոյքին ան-
պաշտպան զոհին են , բացարձակ դո-
րութեան մը տակ ընկնուելու դատա-
պարտուած : Ահա այս պատճառաւ է որ
շատ անգամ ծնողներ եւ ուրիշ մեծեր
այս բացարձակ զօրութիւնն օգուտ քա-
ղելով տղայոց հետ կը վարուեն այն-
պիսի անքաղաքավարութեամբ եւ կոչ-
տութեամբ , եւ այնպիսի խտաւորու-
թեամբ , անարդարութեամբ եւ չարու-
թեամբ որ շատ պիտի ամաչային ցու-
ցնելու դէպի չափահասները , եւ եթէ
ցուցնուէր ըլլային՝ ընդհանուր դատա-
պարտութեան արժանի պիտի համար-
ուէին :

Այնչ որ կ'ուզեն թէ ուրիշները քեզի
ընեն՝ դուս ալ անոնց այնպէս ըրէ՛ս
Ամենալաւ կանոն մըն է ինչպէս չափա-
հասներուն նոյնպէս պղտիկներուն հետ
վարուելու համար : Մեծերը չեն սիրեր որ
իրենց յանցանքները իրենեւ հանուէր
ուրիշներու առջեւ . չեն սիրեր որ իրենց
դէմքին կամ մարմնին մէկ ուրիշ մասին
կամ քնաւորութեան մէկ մասնաւոր եւ
կուկան յատկութիւնը դիտողութեան
առարկայ ըլլայ . չեն սիրեր որ միշտ
ցածցած , ստրկացած մնան . չեն սիրեր
խտաւորութիւն , կոչտութիւն , անքաղա-
քավարութիւն , ծաղր , անարդարու-
թիւն , ստրկութիւն Արդ տղաներն ալ
ճիշդ եւ ճիշդ մեծերուն պէս , երբեմն
ա՛լ աւելի , չեն սիրեր այս բաները :
Ուստի ոսկիդ կանոնին դէմ ցաւալի
կերպով կը մղումնային բոլոր այն չափա-
հասները որոնք իրենց դրաւած բարձր
եւ իշխողական զիրենց օգտուելով՝ տը-
ղայոց կը ցուցնեն վերջիւնալ անարեւ-
ոյ եւ անքաղաքավար վարմունքները :

Բայց եւ այնպէս ո՛րչափ ստիճարկան
դարձած բաներ են ասոնք : Օրինակի
համար ծաղրելը առնենք : Զափանա-
սներ ո՛րչափ զգալուն են այս մասին .
ինչպէս կը վիրաւորուին , ո՛րչափ մեծ
ցաւ , կսկիծ եւ դառնութիւն կը զգան
երբ վրանին խնդան : Գրեթէ ամէն նա-

ԹԵՐՈՒՄՈՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»-Ի (149)

Ժ. Բ. Ս. Ե. Լ.

ՎԱՅՐԻ ԱՂԶԻԿԸ

ՄԱՍՆ Դ.

ԼՕՐԻԱՔԻ ԵՂԵՌՆԸ

—Տիկին Պանչի ամուսինը՝ . . .
—Այո՛ , տղա . . .
—Ո՛չ , սա մտքս չէր անցնէր . . .
—Լօրիւքս մարդիկն ու մարքիւղու-
հին կինս ինծի դէմ զրգոյնով , իմ վրա-
յովս իսկ մը անչա՛ս բաներ պատմելով
անոր , զիս անոր հետ սրբողջուցին . . .
Եթէ զղեակ երթամ , չպիտի թողուն որ
ինչոյն հետ տեսնուիմ . . . Միւս կողմէ՛
կը կարծեմ որ կինս ալ զիս կը խաբէ .
—Կարելի է , կարելի է . . . Թերեւս
Շաբլըն բնակող պարոնը կը սիրէ . . .
Միշտ միասին եւ . . .
—Տեսա՛ր . . .
—Ուրեմն հիմա ես ի՛նչ կրնամ ընել
հեղ օգտակար ըլլալու համար :
—Պէտք է տիկին տը ֆէրսէնի ընա-

կարանը տանող պղտիկ դրան բանալին
ինծի տաք :

—Աղէ՛կ , բայց եթէ բանալին չգտա-
նեն , ուրիշ բանալի մը չիկնէ կուտան
եւ այն տանն . . .

—Ուրեմն , տղաս , կեցիր ուրիշ մի-
ջոց մը գտնեմ . . . Պարզապէս դրան
փականքին կաղապարը սուր ինծի , կը-
տոր մը հացի փորով այդ կաղապարը
կրնաս առնել :

Եւ Կասթօն մանրամասնաբար բա-
ցատրեց մէլիքօս Մէնկայի թէ այս գոր-
ծողութիւնը ի՛նչ կերպով ընելու էր :

—Ասկից դատ պէտք է որ Լօրիւքի
մէջ ինչ որ պատահի՛ ինծի իմացնէք :
Եւ Սուշար ու Մէնկա հետեւեալ դի-
չերուան հ

